

İNGİLİZ İDARESİNDE KIBRIS TÜRKLERİNDE ORTAÖĞRETİM

Mete ÖZSEZER

eğiten kitap

İNGİLİZ İDARESİNDE KIBRIS TÜRKLERİNDE ORTAÖĞRETİM

Dr. Mete ÖZSEZER

Ankara, 2022

İNGİLİZ İDARESİNDE KIBRIS TÜRKLERİNDE ORTAÖĞRETİM

Dr. Mete ÖZSEZER

ISBN
978-625-8297-46-1

© Copyright 2022, Eğiten Kitap Yayıncılık Org. Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Eğiten Kitap Yayın Organizasyon Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri fotokopi yoluyla, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Kitabın içeriğinden yazarları sorumludur.

Genel Yayın Koordinatörü, Özgür DOĞAN
Genel Yayın Yönetmeni, Aydın TEKİN
Grafik Tasarım, Eğiten Kitap Dizgi Birimi
Baskı, Eğiten Matbaacılık
Ankara, 2022
Yayınevi Sertifika No, 47083
Matbaa Sertifika No, 47083

Eğiten Kitap
Zübeyde Hn. Mah. Süzgül Sokak No: 7 İskitler- Altındağ • Ankara
T: 0312 433 08 93 (pbx) • F: 0312 433 07 92
www.egitenkitap.com • egitenkitap@gmail.com
<https://www.facebook.com/Egiten>

*Bu eseri yakın dönemde kaybettiğim koca yürekli babam
Besim ÖZSEZER'in aziz hatırasına
ve kızım Şerife'ye ithaf ediyorum...*

ÖNSÖZ

Kıbrıs tarihinin önemli bir dönemi İngiliz yönetimi altında geçmiştir. Bu süre zarfında Dünya, iki büyük savaş gördü. Tüm Dünyada yeni gelişmeler yaşanır iken dengeler yeniden oluşmaya başlamıştı. Tam da bu dönemde Kıbrıs, seksen iki yıl İngiliz idaresinde kaldı. Kıbrıslı Türklerin ortaöğretimin olgunlaşma evresi bu döneme rastlamaktadır. Günümüzde halen faal olan birçok ortaöğretim okulumuz bu dönemde kurulmuştur. Toplumlar aldıkları eğitim sayesinde gelişir. Bu amaçla toplumların gelişimini anlamak için eğitimdeki gelişmeleri de doğru zeminde öğrenmek önemlidir.

Kıbrıs Türk Eğitim Tarihiyle ilgili birçok çalışma yapıldı. Ancak Kıbrıs Türk ortaöğretimin tarihsel gelişimini bütünsel açıdan ele alınmadı. Bu araştırma işte tam olarak bunu vadedmektedir. Çok farklı kaynaklar karşılaştırma yapılarak değerlendirildi.

Elinizde bulunan eser sadece eğitim tarihi açısından irdelenmemelidir. Çalışmanın satır aralarında dönemin siyasi olaylarına dair bilgilerde rastlamanız mümkün olacaktır.

Eser uzun yıllar yapılan çalışmaların ardından ortaya çıkmıştır. Materyal ve kaynak toplama dönemi ve yazım aşaması sekiz yılı aşkın bir zaman sürmüştür.

Bu çalışma sırasında bizi her anlamda cesaretlendirip, yüreklendiren her daim yanımızda bulunan Prof. Dr. Ali Efdal Özkul ve Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan'a minnettarım. Bilgisi ve donanımıyla bizi her zaman yönlendirip destekleyen Doç. Dr. Elnur Ağayev'e, iyi niyeti ile bizi çalışmalarımıza motive eden ve katkı sağlayan Prof. Dr. Ahmet Güneylî'ye müteşekkirim.

Bizlere her daim yardımcı olan KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi çalışanlarına, elindeki kaynakları bizimle paylaşıp çalışmaya katkı sağlayan Dr. Hüsnü Feridun'a ve Lefkoşa Türk Lisesi fotoğraf arşivine ulaşmamı sağlayan Sayın Kemal Ankaç'a ayrıca teşekkür ederim.

Her anlamda yanımda olan dostlarım Dr. Hüseyin Tufan, Doç. Dr. Nazım Kaşot ve Yrd. Doç. Dr. Tuğberk Kaya'ya, her zaman yanımda olduğunu hissettiren ve çalışmam sırasında destek veren Uz. Halil Selçuk'a ve ismini yazmadığım tüm emeği geçen değerli arkadaşlarıma, çalışmam süresince beni destekleyip motive ettikleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Gardımın tamda düştüğü zamanda, kendimi güçsüz hissettiğim bir dönemde bizi cesaretlendiren, moral veren ve kitabı bitirmemi teşvik eden Cumhurbaşkanı Sayın Ersin Tatar'a teşekkür ederim.

Uzun soluklu çalışmalarım sırasında çok fazla vakit ayıramadığım kızım Şerife'ye, yeğenlerim Besim ve Cemile'ye özür dileklerle...

Çalışmam süresince her anlamda beni destekleyen ve yanımda olan koca yürekli babam Besim Özsezer'e, Annem Şerife Özsezer'e, abilerim Mehmet - Mert Özsezer'e, yengem Senem'e ve bu zorlu süreci benimle birlikte yaşayan, kahrımı çeken kıymetli eşim Meys'e minnettarım.

Mete ÖZSEZER

Dikmen-KKTC, 2022

KISALTMALAR

KATAK	: Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu
EOKA	: Ethniki Organosis Kyprion Agoniston -Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
K.K.T.C.	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
K.T.Y.	: Kıbrıs Türk Yönetimi
C.M.C.	: Cyprus Miner Company – Kıbrıs Maden Şirketi
T.M.T.	: Türk Mukavemet Teşkilatı
K.T.K.F.	: Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu
K.T.K.D.	: Kıbrıs Türk Kültür Derneği

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. OSMANLI DEVLETİNDE EĞİTİMİN TARİHİ	9
2. OSMANLI DÖNEMİNDE KIBRIS'TA EĞİTİM	15
2.1 Sıbyan Okulları	15
2.2. Medreseler	15
2.3. Rüştüyeler	18
2.3.1. Kıbrıslı Müslümanların İlk Rüştiyesi ; Lefkoşa Rüştiyesi.....	21
2.3.1.1 Öğrenci sayıları	24
2.3.2.1. Ayasofya(Darakçı veya Haydarpaşa) Rüştiyesi(1907-1920)....	25

II. BÖLÜM

1. İNGİLTERE'NİN KIBRIS'I İSTEME NEDENİ.....	27
3.4 KIBRIS'I İDARE EDEN İNGİLİZ SÖMÜRGE YÖNETİMİ DÖNEMİNDE, İNGİLTERE'DEKİ EĞİTİM SİSTEMİ	28
2. İNGİLİZLERİN KIBRIS'A GELDİKLERİNDE EĞİTİMİN DURUMU ...	29

III. BÖLÜM

1. İNGİLİZ İDARESİNİN EĞİTİMLE İLGİLİ ÇIKARDIĞI YASALAR VE ORTA ÖĞRETİM YÖNETİMSEL ANLAMINDA GELİŞİMİ	35
1.1. 1905 Eğitim Yasası	37
1.2. 1907 Eğitim Yasası	39
1.3. 1913-1914 Eğitim Raporu	39
1.4. 1920 Eğitim Yasası	41
1.5. 1920 Ortaöğretim Yasası	42
1.6. 1927 Ortaöğretim Yasası	43
1.7. 1929 İlköğretim Yasası	44
1.8. 1933 İlköğretim Eğitim Yasası	44
1.9. 1935 Ortaöğretim Yasası	46
1.10. 1936 Ortaöğretim Yasası.....	48
1.11. 1950 Ortaöğretim Yasası	49

1.12. 1952 Ortaöğretim Yasası.....	49
1.13. Kıbrıs Türk Kurumların Federasyonun Hükümet Yardımı Gören Ortaöğretim Yasasına Tepkisi	52
1.14. EOKA Eylemlerin Eğitime Etkileri	62
1.15 Tudhobe'nun Kıbrıs'ta Uyguladığı Yeni Eğitim Sistemi	65
1.15.1.Müfettişliğin Yeniden Şekillenmesi	66
1.15.2. 1956-1957 Eğitim Yılında Hükümetten Yardımı Gören Okullar....	67
1.15.3. 1956-1957 Eğitim Yılında Hükümet Yardımı Gören Okullarının Gelişimi	67

IV BÖLÜM

1. İNGİLİZ YÖNETİMİNDE GÖREV YAPMIŞ EĞİTİM MÜDÜRLERİ VE TÜRK EĞİTİM BAŞMÜFETTİŞLER/ MÜDÜRLERİ	69
1.1 Spencer.....	69
1.2 Newham	69
1.3. Cullen	70
1.4. Sleight.....	70
1.5. Tudhobe	71
1.6. Lightbody T. P.	71
1.7. Türk Maarif Başmüfettişler/ Müdürleri	71

V. BÖLÜM

1. ORTAÖĞRETİM KURULLARI (TALİ OKULLAR KOMİSYONU).73	
1.1. 1931 İsyanın Ortaöğretim Komisyonu Etkilemesi	94
1.2. Ortaöğretim'te Kurulsuz Dönem (Ortaöğretim Müfettişliği Kuruluyor)	95
1.3. Ortaöğretimde Yeniden Komisyonlu Dönem	98
1.3.1. 1950 ortaöğretim kurulu	98
1.3.2. 1952 Ortaöğretim Kurulu	101
1.3.3. 1954 ortaöğretim kurulu	101
1.3.4. 1956 ortaöğretim kurulu.....	105
1.3.5. 1958 ortaöğretim kurulu.....	109
1.3.6. 1960 ortaöğretim kurulu.....	111
1.3.7. Eğitimin Devir Süreci	113

VI. BÖLÜM

1. İNGİLİZ YÖNETİMİNDE ORTAÖĞRETİM İŞLEYİŞİ TARİHSEL DÖNÜM NOKTALARI VE BELİRLEYİCİ ÖZELLİKLER	117
1.1. İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türk Ortaöğretim Okulların Ekonomik Durumları	117
1.2. Okul Ücretleri (Duhuliye)	142
1.3. Öğrenci Sayıları.....	143
1.3.1. Eğitim Raporlarındaki Genel Öğrenci Sayıları	145
1.4. Ortaöğretim Yurtları (Koğuş) Hakkında	146
1.4.1. Maddi Durumu iyi Olmayan Ailelerin KATAK'tan Duhuliye, Koğuş ve Yemek Parası İstemesi	168
1.4.2 Maddi Durumu iyi Olmayan Ailelerin KTKF'nun 'tan Duhuliye, Koğuş, Spor ve Yemek Parası İstemesi.....	169
1.5. Okullara Giriş Sınavları	172
1.5.1. 1943-1944 Eğitim Yılında Açılan Ortaokullarda Uygulanan Merkezi Sınav Sistemi	172
1.6. Kıbrıs Türk Öğretmenler Birliği	173
1.7. Öğretmen Kadrosu ve Maaş Durumu	174
1.8. Türkiye Cumhuriyetinden Gelen Öğretmenler.....	178
1.9. Ortaöğretim Okullarının Eğitim Programı	188
1.9.1. Okullardaki Ders Kitabı Yasağı	193
1.10. Osmanlı ve Türkiye'ye Eğitime Giden Öğrenciler.....	195
1.11. Olgunluk Sınavı (Türkiye Üniversitelerine Giriş Sınavı)	201
1.12. Londra Matrikülasyonu (Matriculation) - İngiltere Giriş Sınavları..	201
1.13. Burslar	203
1.14. Ortaöğretim Okullarının İlkokula Öğretmen Yetiştirme Meselesi ..	205
1.15. Türkiye'deki Harf Devrimin Kıbrıs'ta Uygulanması	206

VII. BÖLÜM

1. TÜRKLERİN EĞİTİMLE İLGİLİ FAALİYETLERİ VE ÇABALARI	211
1.1 Asaf Güvenir'in Raporu.....	211
1.2 Asaf Güvenir'in 1927 Tarihli Raporu	213
1.3 Kazım Nami'nin Kıbrıs Hatıraları	218
1.4 Necati Özkan'nın Kıbrıslı Türkler Hakkındaki 1936 Tarihli Raporu ..	222
1.5 Kıbrıs Türk Milli Kongre Heyeti'nin Raporu.....	223
1.6. 1937 Tarihli Kıbrıs Konsolosluk Raporu	225
1.7 Necati Özkan'ın 15/5/1937 Raporu	226

1.8. 1945 Tarihli KATAK'ın Mektubu	233
1.9. Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'nin Faaliyetleri	237
1.10. Türkiyeli Öğretmenler Kafilesinin Kıbrıs'a Yaptığı Ziyaret Sonrası Yazılan Rapor	239
1.11. 1948 Tarihli KATAK Raporu	243
1.11.1. İlçelerde Yer Alan Ortaokulların Sınıfları.....	243
1.11.2. 1947-1948 ve 1948-1949 Öğretim Yılında Öğretmen ve Öğrenci Sayısı.....	243
1.11.3. Okullara Girme Şartları.....	244
1.11.4. 1948 Yılına Ait Öğrenci Sayısı , Günlük ve Yatılı ;.....	246
1.11.5. 1948 yılına ait Müslüman Ortaöğretim Okullarında Öğretmen Atama Şartları ve Bildirimi	247
1.11.6. 1948 yılına ait Müslüman Ortaokullarında ve Viktorya Kız Okulunda Çalışan Öğretmenlerin, Vasıfları ve Maaşları	248
1.11.7. 1948 yılına ait Haftalık Ders Programları.....	249
1.12. 1948 Yılında KATAK'ın Ara Raporun Eğitim Bölümü için Hazırladığı Taslak	251
1.12.1. Ortaokullar	251
1.12.2. Lise, Kolej ve Viktorya	252
1.13. 1949 Ara Raporunda Ortaöğretim ile İlgili Kısmı	252
1.14. KATAK ile Kıbrıs Türk Kültür Derneği Arasındaki Mektuplaşma..	258
1.15. Kıbrıs Okullarına Dair Bilgiler İsimli Kitap.....	260
1.16. Emekli Tümgeneral Vehbi Kocagüney'in 1952 tarihinde Yayımlanan "Kıbrıs" İsimli Kitabında Eğitim Bölümü	263
1.17. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun Eğitim Alanındaki Çalışmaları	264
1.17.1. Tali Okullar Dosyası	265
1.17.2. Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Konsolosluk Dosyası.....	269
1.17.3. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun, Kıbrıs Türk Kültür Derneğinin finans ettiği Mağusa Namık Kemal Lisesi ve Konedra Yurt inşa süreci	273

VIII. BÖLÜM

1.KIBRIS TÜRK ORTAÖĞRETİM OKULLARIN TARİHİ	281
1.1.Lefkoşa Türk Lisesi	281
1.2.Viktorya Kız Okulu	288
1.3. Atatürk Enstitüsü	290
1.3.1.Türk Akşam Okulu	291

1.4. Namık Kemal Lisesi	296
1.5. Akıncılar Ortaokulu (Luricina)	297
1.6. Anafartalar Ortaokulu (Girne)	298
1.7. Bekirpaşa Lisesi (Larnaka)	301
1.8. Gazi Ortaokulu (Lefke).....	303
1.9. Gönendere Ortaokulu	305
1.10. Hürriyet Ortaokulu (Poli)	306
1.11. Mehmetçik Ortaokulu(Galatya)	308
1.12. Kurtuluş Lisesi (Baf)	311
1.13. 19 Mayıs Lisesi (Limasol)	312
1.14. Lefke Teknik Okulu	314
1.15. Limasol Teknik Okulu	316
1.16. Lefkoşa Teknik Okulu.....	316
1.17. Shakespeare Okulu	319
1.17.1. Shakespeare Okulu'ndaki Öğrenci Sayısı ve Yardımlar.....	323
1.17.2. Shakespeare Okulu'ndaki Öğrencilerin Başarıları	325
1.17.3. Shakespeare Okulu Olarak Kullanılan Binalar	327
1.17.4. Okuldaki Yılan ve Kartal Beslenmesi	328
1.18. Saint Barnabas Görme Engelliler Okulu	329
1.18.1. Saint Barnabas Okulunda Kıbrıslı Türklere Ders Veren Öğretmenler	339
1.18.2. Okulda Eğitim Gören Kıbrıslı Türklerin Durumu	343
1.19. İşitme Engelliler Okulu (School for the Deaf).....	344
SONUÇ	350
KAYNAKÇA.....	359
EKLER	380
ÖZGEÇMİŞ.....	417

TABLO LİSTESİ

Tablo:1 1949 Ara Raporundaki Rüştîyelerin Listesi	19
Tablo:2 Lefkoşa Rüştîyesindeki Burslu Öğrenci Sayıları	24
Tablo 3 Aya Sofya Rüştîyesi Öğrenci Sayısı.....	26
Tablo:4 Eğitim Devir Süresinde Öğretmen ve Öğrenci Sayıları.....	114
Tablo 5 Yıllara Göre Ortaöğretime Yapılan Yardımlar	131
Tablo 6 1949-1950 Öğretim yılı Ortaöğretim Gelir Gider tablosu	133
Tablo 7 1950-1951 Eğitim Raporunda İlgili Öğretim Yılında Eğitime Ayrılan Genel Bütçe	134
Tablo 8 1950-1951 Eğitim Raporunda İlgili Öğretim Yılında Ortaöğretime Ayrılan Bütçe	134
Tablo 9 1951-1952 Öğretim Yılı Gelir Tablosu.....	135
Tablo 10 1951-1952 Eğitim Raporunda İlgili Öğretim Yılında Ortaöğretime Ayrılan Bütçe	136
Tablo 11 1952-1953 eğitim yılı İngiliz Yönetimi Genel Sömürge Bütçesi ...	138
Tablo 12 1952-1953 Eğitim Yılında Ortaöğretim Okullarının Gelir Durumu	139
Tablo 13 1952-1953 Eğitim Yılında Ortaöğretim Okullarının Gider Durumu	139
Tablo 14 1953-1954 Eğitim Yılı Ortaöğretim Okulların Gelir Gider Tablosu.....	141
Tablo 2 Lefkoşa Rüştîyesindeki Burslu Öğrenci Sayıları	143
Tablo 15 Kıbrıs Türk Ortaöğretim Okullarındaki Öğrenci Sayısı (1901- 1948).....	143
Tablo 16 1947-1948 Öğretim Yılında Öğretmenlerin Uyuşuğu ve Mezuniyet Durumu	175
Tablo 17 1949-1950 Eğitim Yılında Ortaöğretime ait Ada Genelinde Öğretmenlerin Sayısı	175
Tablo: 18 1952-1954 öğretim Yılı Öğretmenin Sayısı ve Eğitim Durumu ..	177
Tablo 19 1950 tarihinden sonra Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Türk Okullarına Görevlendirilen Öğretmenler Listesi	186
Tablo 20 1948 Yılına Ait Öğrenci Sayısı , Günlük ve Yatılı	246
Tablo: 21 1943-1948 Yılları Arası Okula Kayıt Olan ve Başvuru Yapan Öğrenci Sayısı.	246
Tablo: 22 1938-1947 Yılları Arasında Sınavını ve Devlet Sınavını (Matrikülasyon) Geçenlerin Sayısı.	246

Tablo:23 1948 yılı İslam Lisesi Öğretmenlerin Akademik Durumu ve Aldığı Yıllık Maaş Çizelgesi	248
Tablo:24 1948 Yılı Viktorya Kız Okulu Öğretmenlerin Akademik Durumu ve Aldığı Yıllık Maaş Çizelgesi	248
Tablo 25 1948 Yıllı Ortaokullar Haftalık Ders Programı	249
Tablo 26 1948 Yıllı Lise Haftalık Ders Programı	250
Tablo 27 1948 Yılı Viktorya Kız Okulu Haftalık Ders Programı.....	250
Tablo 28 1949 Ara raporu 1943-1948 Yıllar Arasında Okula Kayıt Olan ve Başvuru Yapanların Sayısı.	255
Tablo 29 1953-1954 Öğretim Yılı Lefkoşa Çırakların Eğitim Merkezi'ndeki Öğrenci Sayısı	318
Tablo 30 Sheakspear okulu öğrenci sayısı ve okulun aldığı yardımlar ...	324
Tablo 31 St. Barnabas Görme Engelliler Okulunda Öğrenim Gören Türk Öğrenciler.....	343